

Kitap Tanıtımı

Osmanlı Devleti'nin Konservatuvarı Dârülelhan (Arşiv Belgeleriyle)¹

Oya ÖZSAVAŞ²

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Musikisi Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Erhan ÖZDEN tarafından kaleme alınan bu çalışma, Dârülelhan'ı tüm yönleriyle ortaya koyan kapsamlı bir eserdir. Türk musikisi alanında ortaya koyduğu yöntem ve modern eğitim anlayışıyla müzik tarihimizde önemli bir rol oynayan Dârülelhan'ı arşiv belgeleri ve çeşitli koleksiyonlardan faydalanarak ele alması bakımından özel bir yere sahiptir. “Nağmeler Evi” anlamına gelen Dârülelhan, Türk müzik eğitimimize kazandırmış olduğu yöntem, program, icra disiplini ve notasyon çalışmaları ile günümüz konservatuvarlarına örnek teşkil etmiş ve Avrupa'da yürütülmekte olan müzik eğitimi yöntemlerinin ülkemizde uygulanmasını sağlamıştır. Özellikle Türk müziği eğitim sistemine getirmiş olduğu pedagojik yaklaşım ve sistemli çalışmalar sayesinde klasik musikimizin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak Türk musikisi eğitimi ve klasik eser intikali açısından hayati bir önem taşıyan Dârülelhan'la ilgili az sayıdaki makale dışında ne yazık ki ciddi bir kaynak bulunmamaktadır. Bu durum dönemin musiki eğitiminin incelenmesi açısından bir eksiklik olarak görülebilir. Bu çalışma, bu eksikliği kapatmak adına Dârülelhan'la ilgili birçok belgenin bulunduğu Osmanlı arşivlerinden faydalanılarak kaleme alınmıştır. Büyük bir bölümü ilk defa yayınlanacak olan bu belgeler musiki tarihimiz açısından değer arz etmektedir.

Eserin birinci bölümünde “Osmanlı'da Musiki Eğitimi”, “Musikide Yenilikçi Hareketler”, “Avrupa ve Osmanlı'da Konservatuvarlar”, “Dârülelhan'ın Temelleri Dârülbedâyi'de Atılıyor” alt başlıkları içinde Osmanlı Devleti'nin uzun asırlar boyu pek çok millete ilham vermiş sanat ve bilim politikalarından bahsedilmiştir. Osmanlı'da XIX. asrın sonlarına kadar musiki okullarının olmayışının resmi müzik eğitiminin yalnızca asker, derviş ve Enderun mensupları tarafından görülmesine olanak sağladığı ifade edilirken XIX. asır

¹ Özden, E. (2019). *Osmanlı Devleti'nin Konservatuvarı Dârülelhan (Arşiv Belgeleriyle)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. DOI: 10.32704/erdem.577443

² Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Yüksek Kurum Uzmanı

sonrasında ise Osmanlı Devleti'nin yüzünü Batı'ya dönmesiyle beraber eğitim alanında yapılan yeniliklerin musiki eğitime yansımaları ele alınmıştır. Musiki eğitimi ve icrası için en önemli konulardan birinin pedagojik yeterliliğe sahip öğretmenler olduğuna değinilirken bu alandaki fiziki olanakların ise eğitimi daha verimli kıldığı ifade edilmiştir. Eserde Avrupa ve Osmanlı Devleti'nde kurulan konservatuvarlara kronolojik olarak yer verilirken Osmanlı Devleti'nde konservatuvarların ilk örnekleri ve nasıl bir amaçla kurulmaya başladıklarına etraflıca değinilmiştir. Osmanlı Devleti'nde XX. asırda açılmaya başlayan konservatuvarların müzik eğitimini pedagojik olarak karşılamak amacıyla kuruldukları, Batı modelinde kurulan bu müzik okullarının isimlerinin de konservatuvar olarak dilimize geçtiği ifade edilmiştir. Konservatuvar benzeri ilk resmi uygulamanın Dârüleytam (yetimhane) örneğinde görüldüğü, Maarif Nezareti'nin kurulmasının ardından açılan bu okulların fakir ve kimsesiz çocukların barınma ve eğitimleri için düşünüldüğüne değinilmiştir. Eserde arşiv belgelerine dayanılarak sahne sanatlarında uzmanlaşmak ve nitelikli öğrenciler yetiştirmek amacıyla kurulan Osmanlı Devleti'nin ilk resmi tiyatro ve musiki okulu Dârülbedâyi'den ayrıntılı olarak bahsedilmiş, arşiv belgeleri ve döneme ait fotoğraflar okuyucunun ilgisine sunulmuştur.

İkinci bölümde, Osmanlı Devleti'nin müstakil anlamda ilk müzik okulu olan Dârülelhan'dan ayrıntılı olarak bahsedilmektedir. Tamamı arşiv belgelerine dayanılarak hazırlanan bu bölümde Dârülelhan'ın nasıl açıldığı, program ve talimatnamesi, iç tüzüğü, bütçesi ve fiziki şartlarına değinilmiştir. Dârülelhan, Osmanlı Maarif Nezaretine bağlı olarak açılan ilk resmi müzik okuludur. Talimatname, ders programları, okul binası ve eğitim kadrosu gibi gerekli düzenlemelerin birkaç ayda tamamlanmasının ardından, 1916 yılında faaliyete başlamıştır. Dârülelhan'ın, geçmişten günümüze, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı adıyla musikisi namına hizmet vermeye başlayana kadar çeşitli sıkıntılar içeren merhaleleri tecrübe ettiği, yine de güçlenerek ayakta kalabildiği eserde bahsedilen konular arasındadır. Eserde, Dârülelhan'ın kurulduğu yıllarda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu tarihsel süreç de ihmal edilmeden resmedilmiştir. Dârülelhan'ın kurulduğu dönemde Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybetmek üzere olduğu ifade edilmiş, Dârülelhan'ı, Avrupa'daki müzik okullarından ayıran en önemli özelliklerden birinin, devletin büyük sıkıntılar içinde olduğu bir dönemde kurulmuş olmasından kaynaklandığına değinilmiştir. Söz konusu dönemde Osmanlı Devleti kamu müesseselerinin yanı sıra okulları ayakta tutmaya çalışmış, içinde bulunan durumun eğitim sorunlarından kaynaklandığı düşünüldüğü için savaş zamanında bile okullara önem verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Dârülelhan'da görev yapan muallimler ve idari kadrolardan

bahsedilmiştir. Arşiv belgeleri ve fotoğraflara oldukça fazla yer yer verilen üçüncü bölümde, Dârülelhan'da görev alan tüm isimlere tek tek başlıklar altında yer değinilmiştir. Dârülelhan'da ders veren hocaların dönemin önde gelen musikişinasları arasından seçildiği, musiki encümeni ve Dârülelhan heyeti belirlenirken akademik bakış açısına sahip sanatkârların göreve davet edildiği ifade edilmiştir. Sıradan bir müzik okulu olmayan Dârülelhan'ın kurulmasındaki en önemli amacın, Türk musikisinin temsil gücünü artırmak ve müzik öğretmeni yetiştirmek olduğu belirtilmiştir. Dârülelhan oluşturduğu nota tasnif heyeti ile Türk musikisine ait binlerce eseri notaya alarak unutulmaktan kurtardığı ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağladığı için Dârülelhan'ı sadece konservatuvar olarak değil, aynı zamanda musikimizi yeniden hayata döndüren bir can suyu olarak da görmek gerektiği vurgulanmıştır.

Eserin dördüncü ve son bölümünde Dârülelhan talebeleri ve musiki faaliyetleri, konserleri ve nota yayınlarından bahsedilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ve Cumhuriyet sonrası değişen iç tüzüğe değinilmiş, Dârülelhan'ın kapanışına kadar geçen sürede Dârülelhan'da gerçekleştirilen faaliyetler ele alınmıştır. Verilen eğitimin ağırlıklı olarak icraya yönelik olduğu, okula girişte sınav yapıldığı ve yaş şartı arandığına değinilmiştir. Öğrenci sayısının oldukça fazla olduğu, Cumhuriyet'e kadar henüz bir musiki muallim mektebinin olmamasının Dârülelhan'da bir takım uygulamaları gündeme getirdiğinden bahsedilmiştir. Dârülelhan'da her sınıf için uygulanan ders programı, arşiv belgeleri aracılığıyla ayrıntılı bir biçimde okuyucuya sunulmuştur. Eserde Cumhuriyet sonrasında ise muallim kadrosu ve ders içeriklerinin değişikliğe uğradığından bahsedilmiş, uygulanan yeni iç tüzük ve ders programları yine her sınıf için arşiv belgeleri marifetiyle ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Sonuç olarak Osmanlı arşivinde bulunan evraklardan yola çıkılarak hazırlanmış bu çalışmanın aktardığı bilgilerden hareketle yetiştirdiği onlarca sanatkâr ve bu sanatkârların gayretleriyle bir araya getirdiği zengin musiki dağarcığı ile Türk musikisinin geçmişinin perdesini aralayan, bugününe ışık tutan ve geleceğine yön veren bir kültürel değer olan Dârülelhan'ın Türk musiki tarihinde önemli bir kilometre taşı olduğunu söylemek mümkündür. Eser bu çerçevede Türk musikisi alanına katkı sağlayan aynı zamanda musiki alanında çalışan bilim insanlarının ve musikişinasların istifade etmesi gereken önemli bir kaynak durumundadır.

